

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

Cesty za renesancí

Hrady, zámky a sbírky ve správě
Národního památkového ústavu

Rok
renesanční
šlechty

Vážení a milí návštěvníci,

renesanční doba se významně vepsala do obrazu řady šlechtických sídel dnes spravovaných Národním památkovým ústavem. O jejím mimořádném odkazu svědčí nejen vynikající architektura a bohaté umělecké sbírky, ale i značný zájem návštěvníků. Vedle slavných aristokratických rezidencí s doposud nesmazanou renesanční stopou, zanechanou významnými šlechtickými rody té doby, jako je například Český Krumlov nebo Litomyšl – sídla zapsaná na seznam světového dědictví UNESCO, hraje v kulturním dědictví naší země klíčovou roli i řada dalších renesančních památek, ačkoliv některé na své objevení teprve čekají. Ráda bych v této souvislosti připomenula například nevšední zámecký komplex v Uherčicích, unikátní zámky ve Velkých Losinách a Horšovském Týně či zámek Vimperk, získaný do správy Národního památkového ústavu teprve v roce 2015.

Tato drobná publikace, vydaná u příležitosti *Roku renesanční šlechty*, který připravil Národní památkový ústav na návštěvníckou sezónu 2017 v rámci úspěšného dlouholetého cyklu *Po stopách šlechtických rodů*, se snaží představit nejvýznamnější architektonické památky renesance a důležitá díla renesančního umění pocházející z někdejších šlechtických sbírek, dnes zahrnutých převážně do sbírek hradů a zámků ve správě Národního památkového ústavu. Současně chce připomenout historický, kulturní, ale i společenský a hospodářský odkaz doby, která se trvale vepsala do dějin i architektury naší země. V návštěvnícké sezóně 2017 se na zpřístupněných památkách můžete těšit na řadu výstav a dalších kulturních akcí, které vyvrcholí na sklonku června otevřením nové expozice s názvem *Moravský aristokrat v labyrintu světa na zámku v Bučovicích* a podzimní pražskou výstavou *Portréty a příběhy*, připravovanou ve spolupráci s Národní galerií v prostorách Šternberského paláce na Hradčanském náměstí.

Vážení návštěvníci, doufám, že rádi zavítáte alespoň na některou z našich renesančních památek, abyste *Rok renesanční šlechty* mohli zažít spolu s námi.

Ing. arch. Naděžda Goryczková
Generální ředitelka
Národního památkového ústavu

Obsah

Zámek Benešov nad Ploučnicí	5
Zámek Březnice	6
Zámek Bučovice	7
Hrad Buchlov	8
Zámek Červená Lhota	9
Zámek Červené Poříčí	10
Hrad a zámek Český Krumlov	11
Hrad a zámek Frýdlant	12
Hrad Grabštejn	13
Zámek Hluboká nad Vltavou	14
Zámek Horšovský Týn	15
Zámek Jaroměřice nad Rokytou	16
Hrad a zámek Jindřichův Hradec	17
Zámek Konopiště	18
Zámek Kratochvíle	19
Zámek Kynžvart	20
Zámek Litomyšl	21
Zámek Náchod	22
Zámek Náměšť nad Oslavou	23
Zámek Opočno	24
Hrad Pernštejn	25
Zámek Rájec nad Svitavou	26
Hrad Rožmberk nad Vltavou	27
Zámek Slatiňany	28
Hrad Šternberk	29
Zámek Telč	30
Zámek Třeboň	31
Zámek Uherčice	32
Zámek Velké Losiny	33
Zámek Vimperk	34

Zámek Benešov nad Ploučnicí

Perla saské renesance

Bratři Jan, Bedřich a Jáchym ze Salhausenu, pocházející ze staroněmecké rytířské rodiny, přišli do Čech v první polovině roku 1515 a ještě téhož roku si zakoupili od Mikuláše Trčky z Lípy rozsáhlé děčínské panství. O sedm let později došlo mezi bratry k rozdělení majetku a Bedřich získal jako svůj díl část panství s městem Benešovem a Českou Kamenicí. Krátce poté se v Benešově rozhořela rozsáhlá stavební činnost. Už v průběhu roku 1522 začal stavět v severozápadní části města reprezentativní zámeckou budovu, tak zvaný Horní zámek. V roce 1540 pokračoval s výstavbou další zámecké budovy, tak zvaného Dolního zámku a v letech 1550–1552 rozšířil zámecký komplex na východní straně o Starschedelovský a Konojedský dům. V jejich sousedství zároveň zahájil stavbu farního kostela s rodovou pohřební kaplí. Po Bedřichově smrti v roce 1562 pokračovali ve stavební činnosti také jeho potomci, kteří v těsné blízkosti Dolního zámku roku 1578 dostavěli poslední významnou salhausenskou renesanční stavbu, tak zvaný Volfův palác. V průběhu následujících staletí zůstaly zámecké budovy bez podstatných stavebních zásahů a uchovaly si svou čistě renesanční podobu do současnosti. Benešovské zámky, každý s vlastním nádvořím, mají svým začleněním do urbanistického komplexu města spíše ráz samostatných městských paláců. Jsou postaveny převážně ve slohu severské či saské renesance, avšak se silnými stopami české vladislavské gotiky. Benešovský zámecký areál je svým charakterem nejdůležitější aristokratickou architekturou reprezentující tento slohový směr v Čechách.

Zámek Březnice

Dějště utajené císařské svatby

Původně gotická tvrz Zmrzlíků ze Svojšína a Malovců z Chýnova v Březnici zažila své nejnámější období po příchodu slezské šlechtické rodiny Lokšanů z Lokšan, která zakoupila okolní panství v roce 1548. První majitel z tohoto rodu, místokancléř království Českého, dvorní rada a tajemník Ferdinanda I. Habsburského, rytíř Jiří z Lokšan, začal nedlouho poté s přestavbou tvrze na renesanční zámek, jehož podobu si stavba udržela do současnosti. Tvůrci zámecké novostavby se nechali v mnohých ohledech inspirovat dalšími významnými stavebními projekty té doby, jako byla například perněstějnská rezidence v Pardubicích, z níž převzali nejen nepravidelné rozložení budov kolem nádvoří a podobu hlavní hranolové věže, ale i rozsáhlou fortifikaci s baštami. Svůj význam si Březnice uchovala i po smrti Jiřího Lokšana, kdy ji zdědila jeho manželka Kateřina Adlerová, pocházející z německého Augsburgu. V letech 1555–1560 se stal zámek milostným útočištěm její neteře Filipíny Welserové a druhorozeného císařova syna, arcivévody Ferdinanda, který se v Březnici s Filipínou také následně tajně oženil. Vyvzdorovaný nerovný sňatek pak patřil k nejšťastnějším v dějinách habsburského rodu. Lokšanské období na zámku dokládají také unikátně dochované interiéry, z nichž vyniká tak zvaná Lokšanská knihovna s nejstarším aristokratickým knihovním sálem v českých zemích z roku 1558. Ve sbírkách zámku je uložen i vzácný cyklus renesančních grafů s názvem *Kolowratská svatba*, který vytvořil dvorní malíř Ferdinanda Tyrolského Sigmund Elsasser v roce 1580. Po porážce stavovského povstání byla Březnice Lokšanům zkonfiskována a novým majitelem zámku se stal Přibík Jeníšek z Újezda, proslulý jako královský prokurátor, který obžaloval a odsoudil dvacet sedm vůdců povstání, popravených v roce 1621 na Staroměstském náměstí v Praze.

Zámek Bučovice

Mistrovské dílo Jacopa Strady

Stavebník zámku a zároveň poslední mužský potomek starobylého moravského rodu, Jan Šembera z Boskovic, se pro výstavbu nového zámku na místě středověké tvrze rozhodl v roce 1575 patrně v souvislosti se svým druhým sňatkem s Annou Krajířovou z Krajku, kdy se dalo očekávat rozšíření rodiny a hofštátu. V létě téhož roku podepsal smlouvu s italským stavebním mistrem usedlým v Brně, Pietrem Gabrim, jehož firma začala nedlouho poté s výstavbou zámecké čtyřkřídle budovy se skvostným vnitřním arkádovým nádvořím. Zámek byl zřejmě od začátku zamýšlen jako součást rozsáhlé a v českých zemích unikátní architektonické koncepce, která zahrnovala také ohrazenou zahradu, podle vzorníků italského renesančního architekta Sebastiana Serlia, obklopenou spolu se zámeckými budovami rozsáhlou fortifikací a vodním příkopem. Do celkové podoby zámku, stejně jako do vzhledu zcela jedinečných interiérů, zásadně zasáhl císařský antikvář, architekt a přední intelektuál dvora císařů Maxmiliána II. a Rudolfa II. Jacopo Strada, s nímž se Jan Šembera z Boskovic patrně seznámil během svých studií ve Vídni. Stejněho významu jako architektura, z jejíž původní podoby zbylo do dnešních časů pouze torzo, dosahují okázalé malířské, sochařské a štukatéřské dekorace z osmdesátých let 16. století, dochované v pěti sálech západního křídla zámku. Jejich souvislost s císařskými projekty a mimořádný umělecký význam zdaleka přesahují hranice Moravy a představují jeden z nejdokonalejších příkladů vrcholné manýristického dvorského umění ve střední Evropě.

A photograph of Hrad Buchlov, a large stone castle with a central tower and multiple wings, situated on a hillside with some trees in the foreground.

Hrad Buchlov

Svědék prchavých okamžiků štěstí

Pověstmi opředený hrad Buchlov zakoupil roku 1543 potomek staré rytířské rodiny Jan Ždánský ze Zástřizl, který díky svému bohatství a vlivu zastával důležité zemské funkce na Moravě. Krátce po koupi zahájil na hradě rozsáhlé přestavby, které měly proměnit gotickou pevnost v pohodlné a reprezentativní renesanční sídlo. Kromě jiných úprav zde na sklonku čtyřicátých let 16. století vystavěl zcela novou budovu, jakoby přilepenou ke skále na jihozápadním nároží hradního jádra. Nedlouho poté stihla rod řada katastrof. Po Janově smrti zdědil panství Zikmund Prakšický ze Zástřizl, který zemřel roku 1581 v souboji s Janem Šemberou Černoohorským z Boskovic. Podobně sešel ze světa i další majitel hradu, Zikmundův mladší bratr Jindřich, který se o rok později stal obětí neobjasněné vraždy. Podoba nově vystavěné budovy zůstala zachována až do začátku nového století, kdy byl majitelem hradu a panství Jiří Zikmund Prakšický ze Zástřizl. V roce 1602 se univerzitně vzdělaný aristokrat, který proslul nákupem rozsáhlé knihovny slavného švýcarského teologa Theodora Bezy, oženil s Eliškou Kotvrdovskou z Olešničky. U této příležitosti nechal v horní části nového domu vystavět rozměrný slavnostní sál, přístupný z hradní terasy honosným vstupem se zástřizlovskou lilii a nápisem. Význam jaký mladý protestantský šlechtic přikládal chystané svatbě dokládá dodnes dochovaný vzácný soubor habánské fajánsy i malovaných skleněných pohárů, vyhotovených pro tento účel. Svatebčané a četní hosté zasedli k plným stolům, u kterých hodovali ve světlém a prostorném sále s bílými stěnami pod dnes už nedochovaným trémovým stropem. Z tohoto období pochází také zcela unikátní rozměrné malované manýristické lavice.

Zámek Červená Lhota

Život mimo čas

Severně od Jindřichova Hradce, v krajině kde se jihočeská rovina zvedá k prvním hřebenům Českomoravské vrchoviny, se nachází rybník s ostrůvkem, na němž stojí malebný zámek, známý dnes jako Červená Lhota. První panské sídlo zde vzniklo patrně v souvislosti s kolonizací okolní krajiny pány z Hradce v polovině 13. století a postupem času se stalo centrem okolního panství. Někdy kolem roku 1530 získali zdejší majetky rytíři Kábové z Rybňan, kteří zde patrně v letech 1542–1555 zásadně rozšířili a přestavěli dosavadní středověké budovy do podoby čtyřkřídleho zámku s vnitřním pravidelným dvorem a vstupní věží. Kromě původní renesanční dispozice se navzdory následujícím úpravám zámku dodnes dochovaly i některé dobové detaily, jako jsou renesanční klenby, několik trémových stropů či malby v interiérech, odkryté a restaurované během úprav zámku ve stylu přísného historismu v letech 1909–1910 podle projektu Humberta Walchera z Moltheimu. Nadčasovou krásu stavby, odrážející se v hladině rybníku s okolní romantickou krajinou a prostou kaplí z časů Kábů z Rybňan, nejlépe vystihuje výrok Zdeňka Kalisty o místě, kde jde „život mimo čas“. V interiérech zámku se nachází několik pozoruhodných renesančních předmětů. Z Čech pochází například epitaf Zikmunda Káby z roku 1568, náhrobník jeho otce Jana z roku 1564 a zejména dětský dvojportrét Jáchyma a Zachariáše z Hradce, dílo Jakoba Seiseneggera z roku 1529. Mezi nejvýznamnější díla získaná posledními majiteli, knížaty Schönburg-Hartenstein, patří portrét velkovévody Francesca I. de Medici z dílny florentského malíře Alessandra Aloriho, obraz Kytice s knihou a brýlemi Georga Flegela z doby krátce po roce 1604 či kvalitní dřevořezba trůnící Madony z doby kolem roku 1500.

A photograph of the Chateau of Červené Poříčí, a large, multi-story building with a red-tiled roof and a prominent tower with a dome. The building is surrounded by a green lawn and a stone wall.

Zámek Červené Poříčí

Zámek skrytých pokladů

Červené Poříčí, původně zvané jako mnoho dalších obcí v Čechách pouze Poříčí, mělo už od první poloviny 14. století své rytířské či vladycké sídlo. Prodejní smlouva z roku 1569 zmiňuje tvrz, která přešla z vlastnictví vladky Hendrycha Mladoty z Jelmanic do majetku pana Mikuláše Šice z Drahenic. Po požáru v roce 1606, kdy tvrz Poříčí vyhořela, si Mikuláš II. Šic z Drahenic nechal postavit pohodlný pozdně renesanční zámek při řece Úhlavě. Nové sídlo bylo částečně opatřeno předzámčím s průjezdní branou, vedoucí na nádvoří. Poříčský zámek, původně jednokřídlou patrovou, půdorysně obdélnou budovu s nárožní polygonální věží a vznosnými lombardsko-saskými štíty, datuje kamená deska s rytým nápisem nad hlavním vstupem z nádvoří do roku 1611. Možná ještě během realizace se projekt stavby zámku měnil a bylo přistavěno krátké boční křídlo se sklepem s hřebínkovou klenbou. Až do počátku 18. století sloužila jako hlavní prostor jídelna s renesanční klenbou, situovaná v přízemí zámku. Základní členění vnitřních prostor zámecké budovy se zachovalo i přes pozdější stavební úpravy, které prováděli další majitelé panství. Nový renesanční zámek dal jméno celé obci, protože pro velkou plochu střechy zámku, do dálky červeně svítící svou pálenou krytinou, se jí tehdy začalo říkat Červené Poříčí. Brzy po Bílé hoře byl majetek panu Mikuláši II. Šicovi ze dvou třetin zkonfiskován za účast ve stavovském povstání a zámek s panstvím získal už v roce 1623 bavorský šlechtic Filip Adam, svobodný pán z Kronenbergu. Od těch dob bylo Červené Poříčí trvale v rukou různé bavorské šlechty. Roku 1803 přešlo do majetku toskánské větve vládnoucího panovnického rodu Habsburků.

A photograph of the town of Český Krumlov, showing a dense cluster of buildings with red-tiled roofs, a river winding through the town, and a prominent church spire in the background.

Hrad a zámek Český Krumlov

První rezidence pánů s erbem růže

Monumentální komplex hradu a zámku Český Krumlov je situován na protáhlém vysokém skalním ostrohu, který z jihu obtéká řeka Vltava a na severní straně potok Polečnice. Původní gotický hrad založili někdy před rokem 1250 páni z Krumlova; jedna z větví mocného rodu Vítkovců s erbovním znakem pětilisté růže. V roce 1302 zdělili hrad příbuzní Rožmberkové, jejichž rod zde sídlil až do roku 1602. Doba největšího rozkvětu zámku i města Český Krumlov je spojena se jmény posledních rožmberských vladařů, Vilémem a Petrem Vokem. Vilém byl už ve svém mládí oslněn nádherou a kultivovaností renesanční Itálie, kterou poznal v letech 1551–1552 během výpravy, pořádané střeoevropskou šlechtou k uvítání manželky budoucího císaře Maxmiliána II. Marie Španělské, do Janova. Nedlouho po návratu do Čech proto začal pod vedením italských mistrů s velkorysou přestavbou starého rodového sídla. Na úpravách a rozšíření tak zvaného Horního hradu pracoval italský stavitel Antonio Ericer, zvaný Vlach, a později rožmberský dvorní stavitel Baldassare Maggi z Arogna. Rafinované nástěnné malby v zámeckých interiérech, nádvořích, Hrádku a věži vytvořili dvorní rožmberští malíři Gabriel de Blonde a Bartoloměj Beránek-Jelínek. Poslední větší úpravy zámku nechal Vilém z Rožmberka provést roku 1588. Jeho nástupce Petr Vok z Rožmberka prodal roku 1601 staré rodové sídlo v Českém Krumlově s těžkým srdcem císaři Rudolfovi II. a odstěhoval svůj dvůr na zámek do Třeboně. Důvodem k prodeji byla především tíživá finanční situace. Státní hrad a zámek Český Krumlov patří svou architektonickou úrovní, kulturní tradicí i rozlohou mezi nejvýznamnější památky ve střední Evropě. Z toho důvodu byl právem zapsán na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO.

Hrad a zámek Frýdlant

Vladařské sídlo šťastné země

Velkolepý hrad a zámek tyčící se nad městem Frýdlant představoval jedno z nejlivnějších mocenských center na severní hranici českého království už od poloviny 13. století. Hrad, z něhož mocný rod pánů z Bibrštejna spravoval rozsáhlé majetky na obou stranách zemské hranice, získal roku 1588 císařský rada Friedrich z Redernu. Za vlády jeho rodu zaznamenalo Frýdlantsko nebývalý hospodářský rozkvet, jehož kultivovaní páni z Redernu využili k rozsáhlým úpravám svého sídla. Friedrichův syn, další majitel hradu, univerzitně vzdělaný Melchior z Redernu, prezident dvorské válečné rady a oblíbený dvořan Rudolfa II., pozval do Frýdlantu na začátku osmdesátých let 16. století italského stavitele Marka Antonia Spazia z Lanza, který na místě starého gotického paláce vystavěl ve vrcholně renesančních formách nový, tak zvaný Horní zámek. Svoji současnou podobu získala v této době i hradní věž a téměř všechny střechy, doplněné půvabnými volutovými štíty. Během následující stavební etapy na přelomu 16. a 17. století vznikla na zámku další budova, tak zvaný Dolní zámek s věží a honosnými sgrafitovými dekoracemi v průčelí, na niž navazovala nově zřízená kaple sv. Anny. Nákladné a umělecky náročné renesanční úpravy, na kterých se podílel i rudolfínský malíř Bartolomeus Spranger, zároveň nijak nenarušily obranyschopnost stavby. Po porážce stavovského povstání v roce 1618 získal Frýdlant slavný Albrecht z Valdštejna, který z něj učinil centrum svého nově vzniklého vévodství. Pod jeho vládou se z okolní, třicetiletou válkou nedotčené, krajiny stala pověstná Terra felix – šťastná země, jejímž symbolem byl právě frýdlantský zámek, mající zejména díky rozsáhlým renesančním přestavbám podobu nejvýznamnějších vladařských rezidencí.

Hrad Grabštejn

Manýristický skvost na zemské hranici

Starobylý hrad Grabštejn zakoupil i s panstvím roku 1562 humanisticky vzdělaný intelektuál, dvorský rada a místokancléř království Českého Jiří Mehl ze Střelice od původně saského rodu pánů z Donína. Nedlouho poté začal se stavebními úpravami, které se nesly v duchu saské renesance, typické pro tuto část převážně německým obyvatelstvem osídlených Čech. V přestavbách se však stejně tak odrážel i jeho blízký vztah s kultivovaným prostředím císařského dvora a jeho umělci. Hradní interiéry v sobě dodnes skrývají nenápadné, byť zásadní renesanční prvky, jako jsou sgrafita, která pokrývala hradní průčelí, vůbec první použití obslužné chodby mezi dvěma obytnými trakty či majestátně působící křbová římsa, podpíraná dvěma nohama s volutami, jejíž vzor byl publikován ve čtvrté knize *Regole generali di architettura* italského architekta Sebastiana Serlia, k němuž se Jiří Mehl ze Střelice mohl dostat díky svému blízkému vztahu s císařským antikvářem a architektem na dvoře císařů Maxmiliána II. a Rudolfa II. Jacopem Stradou. Vyvrcholení stavební a umělecké činnosti v časech Jiřího Mehla ze Střelice na Grabštejně představuje vestavba kaple, zasvěcené svatě Barboře. Působivý manýristický sakrální prostor je schránkou pro sochu světice a zároveň „malířským plátnem“ vyhrazeným jedinečné výmalbě přisuzované salzburskému umělci Heinrichu Bocksbergerovi. Do kruhových medailonů na klenbě kaple zachytil výjevy z posledních dnů Ježíše Krista a obraz Posledního soudu, na nosných pilířích pak v životní velikosti vyobrazil Ježíšovy následovníky. Díky strhujícím Bocksbergerovým malbám i kvalitní architektuře je grabštejnská kaple svatě Barbory právem považována za přední umělecké dílo, skvěle dokládající vytříbenost vrcholně manýristické dvorské kultury ve střední Evropě.

Zámek Hluboká nad Vltavou

Kráska ve znamení dvanácti měsíců

Hlubokou nechali Schwarzenbergové, její majitelé, přestavět v letech 1839–1871 v novogotickém stylu podle vzoru anglického zámku Windsor. Vytvořili tak romanticky vyhlížející zámek, zářící do dálky svojí bělostnou fasádou; razantní přestavba však trvale setřela starší charakter stavby, na které se prolínaly prvky gotické, renesanční i barokní architektury. Uměnímilovní majitelé shromáždili v interiérech zámku výjimečnou sbírku cenných uměleckých předmětů bez ohledu na dobu jejich vzniku či původ. Místrovská díla předešlých epoch pak elegantně zakomponovali do nového zařízení zámeckých interiérů, jak to odpovídalo dobové módě i jejich vkusu. Součástí monumentálního dřevěného obložení tak zvaného Ranního salónu zámku Hluboká se stalo dvanáct obrazů malého formátu nizozemské proveniencí z doby kolem roku 1600 s alegorickými náměty cyklu měsíců. Motiv lidských činností střídajících se během jednotlivých ročních období zde byl doplněn symboly znamení zvěrokruhu v nebeské sféře a bohatou stafáží desítek postav lidí a zvířat, které zaměstnávají práce charakteristické pro danou roční dobu. Venkované shánějí dříví na otop, šlechtici se věnují lovu, měšťané se scházejí na trhu, další lidé pečují o zahradu, češou ovoce, sklízí obilí, stříhají ovce či ořou pole. Nechybí ani výjevy ze svatebního průvodu, oslavy masopustu či zabíjačky. Při detailním průzkumu obrazů se pozorovateli otevírá pohled na desítky scén z každodenního života všech skupin společnosti na přelomu 16. a 17. století.

Zámek Horšovský Týn

Zámek dvořanů a vzbouřenců

Původně středověký biskupský dvorec, přestavěný v polovině 13. století na pevný gotický hrad kastelového typu, získali roku 1535 i s okolním panstvím Lobkovicové, kteří zde založili svoji vlastní rodovou linii. Nejvýznamnějším členem této větve byl Jan Popel mladší z Lobkovic, prezident české komory, nevyšší komorník a nakonec nejvyšší purkrabí království českého, který, jako vlastník více než deseti panství, patřil k nejbohatším pánům renesančních Čech. Společenský úspěch Jana Popela z Lobkovic zapříčinil zejména jeho oddaný vztah k císaři Ferdinandu I. Habsburkém, kterého zásadně podpořil během prvního stavovského odboje roku 1557. Ještě před polovinou 16. století přijal do svých služeb italského stavitele Agostina Galliho z Massagna, který mu nejdříve vypracoval plány na nádherný palác na Hradčanech v Praze a následně také na úpravu nejvýznamnějšího rodového venkovského sídla v západních Čechách. Z plánovaných čtyř křídel byla v Horšovském Týně vystavěna pouze dvě – východní křídlo s velkolepou fasádou obrácenou k městu a jižní křídlo s arkádami obrácenými do nádvoří. Galliho originální styl, který jej řadí k nejvýznamnějším architektům renesančních Čech, je typický lunetovými římsami, malebně členitými atikovými štíty a neobvyklým provedením vysokých komínů, inspirovaným soudobou vzorníkovou literaturou. Po Janově smrti zdědil Horšovský Týn jeho syn Vilém starší Popel z Lobkovic, který se podobně jako otec pohyboval u dvora císařů Maxmiliána II. a Rudolfa II. Zvrat ve vzestupu rodu přineslo až stavovské povstání, po němž byl Vilém starší zvolen jedním z direktorů povstalecké vlády. Po Bílé hoře mu byl veškerý majetek konfiskován a Horšovský Týn zanedlouho získal císařův poradce a elitní diplomat Maxmilián z Trauttmansdorffu.

Zámek Jaroměřice nad Rokytnou

Renesanční poklady v barokním zámku

Zámek Jaroměřice nad Rokytnou změnil svou renesanční podobu v 1. polovině 18. století, kdy jej Questenbergové, tehdejší majitelé, nechali přestavět v luxusní venkovskou barokní rezidenci, jež nepostrádala velkou knihovnu, galerii, divadlo ani skupinu stálých hudebníků. Toto velkolepé barokní sídlo dodnes skrývá ve svých sbírkách unikátní cyklus maleb z období pozdní renesance. Obrazy vynikajícího nizozemského malíře, pracujícího v Německu, Gillise van Valckenborch zachycují alegorie čtyř zemí, které významně ovlivnily politickou, vojenskou i kulturní situaci Evropy na přelomu 16. a 17. století. Španělsko, Německo, Itálii a Francii na obrazech reprezentují alegorické postavy panovníků, oblečených dle dobové módy, doprovázených jejich ženskými protějšky. Symbolické předměty, například císařská či královská koruna, zbraně, knihy, hodiny, truhlice naplněné poklady, armilární sféry, hudební nástroje, štětec a paleta, zralé ovoce, ovčí vlna a další atributy upomínají na sílu, moc, duchovní i hmotné bohatství jednotlivých zemí a jejich obyvatel. Nepřímo tak dokumentují existenci dobových symbolických schémat, která byla s jednotlivými kulturními oblastmi a národy spojována. Obrazy, které převedl do grafické podoby Jan Sadeler, byly volně inspirovány předlohami předního rudolfínského dvorního malíře Hanse von Aachen. Kromě Valckenborchova cyklu se ve sbírkách jaroměřického zámku nachází i skvostný portrét hraběte Collalta od jednoho z klíčových představitelů benátského manýrismu Paola Veroneseho. Obraz, pocházející z collatovských sbírek, umístěných do druhé světové války na zámku v Uherčicích, je jedním z nejvýznamnějších a umělecky nejzávažnějších děl ve správě Národního památkového ústavu.

Hrad a zámek Jindřichův Hradec

Rezidence nejvyšších zemských úředníků

Neopakovatelné kouzlo hradu a zámku v Jindřichově Hradci spočívá především v dokonalém prolnutí různých stavebních stylů. Na jejich počátku stojí dodnes zachované budovy výstavného středověkého hradu, po staletí hlavního sídla rodu pánů z Hradce. Ti svou rezidenci mnohokrát přestavěli, neboť měla vždy být jedním z největších a nejvýznamnějších šlechtických sídel v českém království. Proměna středověkého hradu v renesanční zámek začala ve dvacátých letech 16. století za Adama I. z Hradce a podnítily ji také opakované návštěvy císaře Ferdinanda I. Habsburského. Po Adamově předčasné smrti v roce 1531 navázal na přerušenu stavební činnost jeho syn Jáchym I. na konci padesátých let stavbou tak zvaného Jáchymova stavení na druhém zámeckém nádvoří. Jako architektu povolal na Hradec italského stavitele Antonia Ericera, který je zřejmě i autorem původního projektu další části zámku, tak zvaného Nového stavení. Dostavba tohoto paláce a zároveň i vyvrcholení renesanční fáze přestavby celého areálu však spadá až do doby vlády jeho syna Adama II. z Hradce v poslední třetině 16. století. Adamem získaní architekti Giovanni Maria Faconi a především Baldassare Maggi z Arogna se nejmódněji podíleli na podobě třetího zámeckého nádvoří. Vedle dokončení Nového stavení tu vznikly i Velké a Malé arkády, propojující jednotlivé zámecké trakty. Skvostnou architekturu pak korunovala stavba zahradního pavilonu zvaného Rondel na místě starších hradeb. Renesanční podoba jindřichohradeckého zámku byla tak nadčasová, že až na menší výjimky zůstala zachována do současnosti. Hradecká rezidence je díky tomu jedním z nejdůležitějších příkladů renesanční zámecké architektury u nás.

Zámek Konopiště

Poklady italské vévodské zbrojnice

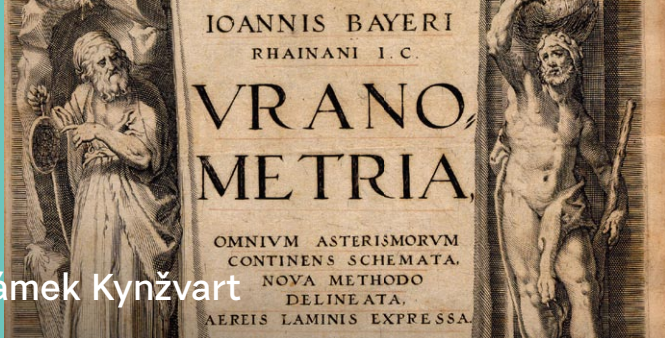
Zámek Konopiště, hlavní rodinné sídlo následníka rakousko-uherského trůnu Františka Ferdinanda d'Este, se stal v posledních letech monarchie místem, kam nechal arcivévoda převést část svých rozsáhlých sbírek. Jejich podstatný díl tvořila obrovská a mimořádně kvalitní zbrojnice, kterou mu spolu s řadou dalších uměleckých předmětů odkázal poslední modenský vévoda František V. d'Este-Modena. Historie zbrojnice modenských vévodů d'Este, umístěné původně ve vévodském paláci v Modeně, k níž se během 19. století připojila neméně důležitá zbrojnice urozené rodiny Obizzi ze zámku Catajo, sahá až do začátku 16. století. Svoji velikostí i kvalitou zbraní a zbroje patří k největším kolekcím u nás i v Evropě. Těžiště sbírky s téměř pěti tisíci kusy zbraní a zbroje spočívá zejména v renesanci. Mezi zbraněmi je možné na Konopišti spatřit dřevcové zbraně – mnohdy náročně leptané halaparty, partyzány a kúsy, palné zbraně, jako pistole, pušky, karabiny či muškety vykládané slonovinou nebo malá bronzová děla. Velkou část sbírky tvoří leptané a cizelované ochranné a dekorativní štíty. Ve velké míře je na Konopišti zastoupena zbroj, včetně několika stovek kusů unikátně malovaných částí zbroje z 16. století, využívaných při dvorských slavnostech a okázalých turnajích. Tvoří ji čtrnáct kompletně zachovaných zbrojí, více než padesát čelních plátů na koně a desítky umělecky propracovaných plátových ramen, rukávů, rukavic, štítů, sedlových krytí a přileb, představených v původní instalaci ze začátku 20. století. Konopištská sbírka dokládá nejen význam zbraní a zbroje pro renesanční aristokratickou kulturu, ale také mimořádnou vyspělost tvůrců, jejichž výtvořiny představují skutečná umělecká díla.

Zámek Kratochvíle

Rožmberský letohrádek

V roce 1569 věnoval Vilém z Rožmberka regentovi rožmberských panství a zdatnému hospodáři Jakubu Krčínovi z Jelčan tvrz a hospodářský dvůr Leptáč nedaleko města Netolic. Krčín si zde zřídil oboru a začal s přestavbou tvrze. Když ukázal výsledky svého snažení Vilémovi z Rožmberka, místo se mu tak zalíbilo, že se je rozhodl získat zpět. Následně zde nechal vybudovat lovecký zámek po vzoru italských renesančních venkovských vil. Architektonické pojetí projektu zadal italskému staviteli Baldassarovi Maggimu z Arogny. Tak vznikla v letech 1583–1589 uprostřed rovinaté krajiny poseté rybníky jedinečná stavba rožmberského letohrádku, který byl v souladu se svým účelem nazván Kratochvílí. Základním prvkem kompozice celé stavby byl obdélník. Architekt Maggi použil obdélníkový tvar pro půdorysné členění samotné budovy zámku, kterou zakomponoval do obdélné protáhlé zahrady, zakončené ohradní zdí. Pravidelnost celé kompozice ještě zvýraznil okrasným vodním příkopem, který obklopuje hlavní budovu ze všech čtyř stran. Stěny vnitřních prostor zámku jsou dekorovány nákladnými nástěnnými malbami a štuky z rukou malíře Georga Widmana z Braunschweigu a štukatéra Antonia Melany. Většina výjevů představuje lovecké scény, motivy exotických zvířat a tehdy velmi oblíbené postavy z antické mytologie a římské historie. Umělecká výzdoba také upomíná na slávu rožmberského rodu, neboť motiv jeho erbovního znaku, červená pětilistá růže, se prolíná celým objektem a elegantním způsobem neustále odkazuje k tomu, že všechna nádhera zde vznikla pro zábavu, potěšení i reprezentaci členů rožmberského rodu. Kratochvíle, inspirovaná italskými architektonickými vzorníky, představuje nejdokonalejší příklad italské vilové stavby na našem území.

Kosmologie z časů saturnského císaře Rudolfa II.

Letní sídlo slavného kancléře Klementa Václava je proslulé nejen svojí ušlechtilou empírovou architekturou ze začátku 19. století a rozsáhlým parkem, ale i obrovskými sbírkami a neméně slavnými knihovnami s téměř třiceti sedmi tisíci svazky knih. Podobně jako další aristokratické bibliotéky z 19. století jsou i kynžvartské knihovny tvořeny značným množstvím odborných knih z přírodovědných a humanitních oborů. Zcela jedinečný soubor zde představuje bezmála stovka humanistických a raně barokních tisků z 15.–17. století, které jsou věnovány kosmologii a astronomii. Nachází se mezi nimi například první vydání slavného díla Johanne Keplera *Astronomia nova*, vydaného za podpory císaře Rudolfa II. roku 1609 v Praze. Kepler v knize publikoval své první dva zákony o eliptickém pohybu vesmírných těles a zároveň vyslovil myšlenku o otáčení Slunce kolem vlastní osy. Zajímavým výkladem kosmologie je bohatě ilustrovaný prvotisk Hartmanna Schedela *Liber chronicarum* z roku 1493, předkládající čtenářům dobové poznání kosmu v příběhu stvoření světa, na který navazují dějiny Norimberku a ostatních evropských měst a zemí. V knihovně jsou uložena i další vzácná díla evropské kosmologické literatury – vydání antického spisu *Poeticon astronomicum* Gaia Iulia Hyginuse z roku 1482 s ptolemaiovskými mapami hvězdné oblohy, první vydání slavné knihy *Uranometria* od Johanna Bayera z roku 1603, prvního moderního atlasu nebeské sféry nebo *Cosmographia Petra Apiana* z roku 1564 s pohyblivými modely nebeských cyklů a praktickými návody úhlového měření. Celý soubor kynžvartských knih představuje zcela výjimečnou sbírku dokládající vyspělost renesanční vědy, o jejímž směřování se mnohdy rozhodovalo právě na pražském dvoře saturnského císaře Rudolfa II.

Rezidence nejvyššího kancléře

Zámek v Litomyšli si nechal v letech 1567–1582 vystavět okázalý aristokrat, přední habsburský dvořan a nejvyšší kancléř království českého Vratislav Nádherný z Pernštejna podle projektu císařského architekta Giovanniho Battisty Aostalise de Sala, kterého v průběhu stavby vystřídal jeho příbuzný Ulrico Aostalis de Sala. Podoba velkolepé stavby, odrážející Pernštejnovo výsadní postavení mezi českými a moravskými stavy, vycházela nejen z invence samotných stavebních mistrů, předních osobností renesanční architektury v českých zemích, ale v mnohých detailech také ze soudobých architektonických traktátů. Rozsáhlý vrcholně renesanční čtyřkřídlý zámek s arkádovým nádvořím tvoří dva protilehlé paláce, spojené vstupním křídlem s otevřenou lodžii a severním obytným traktem, k němuž přiléhá štíhlá věž. Zámecká architektura s malebnými atikovými štíty je proslulá zejména svými fasádami, které pokrývají psaníčková sgrafita s drobnými výjevy, obnovená předními českými výtvarníky ve 20. století. Nejvýznamnější část sgrafitových dekorací s rozsáhlými bitevními scénami, odkazujícími na vítězství křesťanství, pokrývá nádvořní stranu severního paláce. Na zámku v Litomyšli, která se díky Pernštejnově španělské manželce Marii Manrique de Lara stala jedním z hlavních center katolické strany v předbělohorských Čechách, už sice není možné spatřit původní renesanční interiéry, neopakovatelný duch renesance zde však přetrvává. Jako „jedinečný příklad italské renesanční architektury upravené pro podmínky zaalpských zemí a charakteristického arkádového zámku, který se vyvinul ve střední Evropě v 16. století“, byl zámek v roce 1999 zapsán na Seznam světového dědictví UNESCO.

Zámek Náchod

Reprezentační sídlo posledních Smiřických

Přestavba Náchoda z pozdně gotického hradu na renesanční zámek byla realizována jedním z nejbohatších českých šlechtických rodů přelomu 16. a 17. století Smiřickými ze Smiřic, kteří vlastnili Náchod v letech 1544 až 1620. Poslední Smiřičtí se svým vzděláním, diplomatickými schopnostmi, kontakty v tuzemsku i zahraničí a rozsáhlým majetkem řadili ke špičkám tehdejší české společnosti. Albrecht Jan patřil k radikálnímu křídlu protihabsburských stavů, osobně se účastnil defenestrace místodržících v květnu 1618, stal se nejmladším ze třiceti direktorů a v soudobé publicistice se o něm psalo jako o možném budoucím českém králi. Podnětem k renesanční přestavbě bylo pravděpodobně závažné poškození hradní věže zásahem blesku v roce 1570. Stavební práce byly svěřeny do rukou italských architektů, pracujících předtím v Novém Městě nad Metují pro Pernštejny. Během první etapy byl upraven starý palác a jeho dvě oddělená křídla spojena vestavbou. Nově postavena byla patrně i budova na třetím nádvoří v místě nynějšího Piccolominského traktu a hradba s cimbuřím západně od turionu. Velkolepá přestavba hradu na zámecké sídlo se uskutečnila za Albrechta Václava a Albrechta Jana Smiřických v letech 1594-1618. Na jižní straně bylo přistavěno nové dvoupatrové křídlo s arkádovým ochozem, druhé patro získal spojovací trakt a nynější Kuronské křídlo. Vnitřní nádvoří byl z výškových důvodů rozdělen na horní a dolní dvůr s hodinovou věží. Velkou věž doplnil arkádový ochoz s dvojitou lucernou a terasu jižního průčelí zámku oživila malebná loggia. Velkolepé renesanční sídlo v Náchodě patří k nejvýznamnějším renesančním zámkům v českých zemích.

Zámek Náměšť nad Oslavou

Rezidence pánů s erbem lva

Renesanční podoba náměšťského zámku vznikala od roku 1565, kdy Jan starší ze Žerotína nechal z podstatné části strhnout původní gotický hrad z první poloviny 13. století a na jeho místě započal s budováním monumentálního paláce čtvercového půdorysu s vnitřním arkádovým nádvořím. Vznik tohoto nádvoří, které je cenným dokladem renesančního stavitelství na Moravě, lze podle nápisové desky na jednom z cviklů datovat k roku 1573. Celé stavební dílo pak bylo dokončeno k roku 1578, což potvrzuje nápis nad portálem hranolové věže vstupního křídla zámku. Pomineme-li přístavbu vstupního křídla z 19. století, dispozice a vnější architektonické ztvárnění zámecké budovy se od žerotínské výstavby téměř nezměnily. Budova zámku je nepochybně navržena architektem s detailní znalostí italské renesance. Ač není možné věrohodně doložit jeho jméno – v úvahu přicházejí Leonardo Garovo da Bisono, Giorgio Gialdi či některý jiný architekt italského původu působící v té době na Moravě, vliv italské renesance je nepopiratelný a osoby architektů a řemeslníků italského původu velmi pravděpodobné. Náměšťský zámek se stal v době Jana staršího a Karla staršího ze Žerotína významným centrem tehdejší kultury a vzdělanosti. Na panství v nedalekých Kralicích vznikly v bratrské tiskárně cenné památky renesanční literatury, včetně známé Bible Kralické. I v době pobělohorské rekatolizace navazovali pozdější majitelé na žerotínský kulturní odkaz, který byl sice konfesionálně pozměněn, ale svou podstatou udržel povědomí Náměště jako přirozeného centra kultury a vzdělanosti širokého okolí.

Zámek Opočno

Renesanční klenot východních Čech

Český šlechtic Vilém Trčka z Lípy poznal dobře renesanční Itálii roku 1552, když zde několik měsíců pobýval jako člen doprovodu budoucího císaře Maxmiliána II. Habsburského. Uchvácen renesanční kulturou, zahájil o osm let později velkorysou přestavbu nejvýznamnějšího rodového sídla, kterým byl gotický hrad v Opočně. Podle návrhu neznámých italských stavitelů nechal k původnímu středověkému paláci připojit dvě nová křídla, obklopená na straně nádvoří třípodlažními arkádami. Po dokončení trojkřídlého zámku pověřil roku 1567 Vilém Trčka z Lípy italské architektky stavbou v českých zemích zcela unikátního trojlodního kostela Nejsvětější Trojice, který měl sloužit také jako pohřební kaple jeho rodu. Stavební činnost ve stylu renesance, pokračující výstavbou pivovaru a hospodářských budov, se v Opočně protáhla až do začátku 17. století. Další majitel panství Jan Rudolf Trčka nařídil roku 1607 u zámku vybudovat pohodlný letohrádek, jehož vzorem byl podobný lusthaus císaře Rudolfa II. v pražské Bubenči, a nedlouho poté také budovu míčovny. Pozdější přestavby zámku respektovaly renesanční podstatu architektury, a tak záměr stavebníků z druhé poloviny 16. století nijak nenarušily. Poslední majitelé z knížecího rodu Colloredo-Mansfeld obohatili zámecké sbírky o řadu mimořádných renesančních uměleckých děl. Nachází se mezi nimi například slavný *Žerotínský epitaf* z roku 1575, obraz *Madona s dítětem a Janem Křtitelem* od předního malíře florentského manýrismu Andrei del Sarto či portrét šlechtice od následovníka Lucase Cranacha. Značnou umělekohistorickou hodnotu má také řada zbraní z proslulé zámecké zbrojnice. Díky svému významu i kvalitě architektury zůstává zámek v Opočně přední renesanční rezidencí východních Čech.

Hrad Pernštejn

První doteky renesance

Středověký hrad Pernštejn, kolébka jednoho z nejslavnějších a nejmočnějších rodů v zemích Koruny české, prošel od svého založení po polovině 13. století složitým stavebním vývojem. K největšímu rozšíření hradu došlo po požáru v roce 1460 za vlády Jana I. z Pernštejna, kdy v podstatě získal svoji současnou pozdně gotickou podobu. Za života dalšího perňštejnského vladaře Viléma II., který se stal nejbohatším a nejmočnějším mužem království, se těžiště rodové moci přesunulo do východních Čech, zejména pak na nové hlavní sídlo v Pardubicích, kde si Pernštejnové vystavěli velký zámek s renesančními prvky. Stavební aktivita se na hrad vrátila až na sklonku života Viléma II., případně v prvních letech vlády jeho syna Jana II. z Pernštejna. Kolem poloviny dvacátých let 16. století byl na hradě přistavěn nový dvoupatrový renesanční palác, který završil stavební vývoj hradu. Nově přistavěný trakt s prostorným sálem v prvním patře a obytnými místnostmi v následující etáži zapadá svým formálním architektonickým řešením, vzdáleně připomínajícím činnost královského stavitele Benedikta Rieda, jednoznačně do období pozdní gotiky. Pohodlné a světlé místnosti v bezprostřední blízkosti rytířského sálu, vybavené kachlovými kamny, převétem či v torzu zachovaným malovaným záklopovým stropem, však celkovým vyzněním ohlašují renesanční životní styl. Nový palác představuje jeden z prvních projevů nastupujícího stylu v moravském prostředí a zároveň doklad vyspělé stavební kultury v prvních letech vlády Habsburků. Přibližně ve stejné době, patrně za účasti stejných italských architektů, byla vybudována i strhující architektura rodového pohřebního chrámu Pernštejnů v nedalekém Doubravníku.

Zámek Rájec nad Svitavou

Hrad Rožmberk nad Vltavou

Křehká krása manýristického křišťálu

Umělecké sbírky knížecího rodu Salm-Reifferscheidt na zámku v Rájci nad Svitavou patří k nejvýznamnějším kolekcím ve správě Národního památkového ústavu. Kromě rozsáhlé obrazárny a knihovny je na zámku k vidění zcela unikátní soubor pohárů a dalších předmětů z horského křišťálu, vytvořených brusíči a řezači drahých kamenů. Sběrka, založená nejvyšším komořím císaře Josefa II., starohrabětem Antonínem Karlem Josefem ze Salm-Reifferscheidtu, vznikala podle tradice postupně od konce 18. století nákupy a dary. Ze vzácných předmětů, které byly v období renesance, manýrismu a baroka součástí šlechtických kunstkomor, vyniká křišťálový podnos s řezanými ovidiovskými scénami, vyrobený v osmdesátých letech 16. století v milánské dílně bratří Saracchiů. Většina rájeckých křišťálových nádob je nicméně spojena se slavnou milánskou rodinou řezačů drahých kamenů Miseroniů, jejíž členové působili na císařském dvoře Rudolfa II. Potomci této rodiny byli v Praze činní až do konce 17. století. Umělecky nejvýznamnější křišťálovou nádobou je vysoký pohár s víkem z dílny Gaspara Miseroniho, jehož jméno stojí na začátku věhlasné rodinné tradice. Soubor uměleckých předmětů z řezaného horského křišťálu, které byly broušeny v Miláně nebo Praze, uzavírají raně barokní díla, vytvořená v českých a německých dílnách. Kromě křišťálů je v klenotnici rájeckého zámku vystaven i velmi vzácný jantarový domácí oltář s malou kalvárií, vyhotovený kolem roku 1680 v gdaňské dílně Michela Redlina, či Řády zlatého rouna a komornické klíče Salm-Reifferscheidtů. V zámecké kapli je uchováván přenesený soubor renesančních figurálních náhrobníků Drnovských z Drnovic, vlastníků panství v 16. století.

Příběh vepsaný do zdí

Hrad Rožmberk, situovaný na protáhlém ostrohu obtékaném řekou Vltavou, byl založen pány z Rožmberka v 1. polovině 13. století. V jejich držení zůstal i v době, kdy již nebyl hlavní rodovou rezidencí. Na sklonku renesančního věku jej poslední z Rožmberků Petr Vok daroval svému synovci Janu Zrinskému ze Serynu, který se v roce 1600 oženil s Marií Magdalénou Novohradskou z Kolovrat. Jan Zrinský se rozhodl své nové sídlo upravit ve stylu pozdní renesance a realizoval zde jak výrazné úpravy exteriérů, tak interiéru. Mezi nimi vynikají mimořádně kvalitní nástěnné malby Rytířského sálu, který sloužil jako tzv. tabulnice, jejíž podoba z počátku 17. století zůstala i během rozsáhlých romantických úprav hradu v 19. století nedotčena. Do její malířské výzdoby vtiskl Jan Zrinský filosofické názory a rozjímaní o lidském bytí a jeho pomíjivosti v protikladu ke světu umění a nesmrtelných Múz. V okenních špaletách nechal vymalovat deset věků člověka, jejichž hlavní protagonistu zřejmě nese jeho osobní rysy. Součástí sálu je výklenek, oddělený zlacenou a polychromovanou mříží, který odkrývá pohled do poetické krajiny hory Parnas s bohyní Pallas Athénou a skupinou Múz, hrajících na hudební nástroje. Nástěnné malby doplňuje dřevěný kazetový strop, který byl obdobně jako ony vytvořen dle grafických předloh holandských a italských mistrů. Součástí výzdoby jsou také závěsné obrazy znázorňující alegorie sedmi planet v podobě antických božstev a jejich dětí. Lásky, naděje, astrologie či symboly života a smrti se promítají do příběhů, které vypráví hodovní sál na hradě Rožmberku.

Zámek Slatiňany

Malá stavba velkého architekta

Stavebníkem renesančního zámku ve Slatiňanech byl rytíř Bohuslav Mazanec z Frymburka, kterému se díky jeho dobrému vzdělání otevřela kariéra v zemských službách. Nejpozději od roku 1563 zastával funkci písaře českých menších zemských desek. Jako vysoký úředník s právním vzděláním, znalý latiny a zemských jazyků, se díky své funkci pohyboval ve vznešené společnosti urozených českých šlechticů a dalších dvořanů, z čehož mu zajisté plynuly značné společenské výhody. O jeho ambicích snad nejvíce vypovídá skutečnost, že se na svém nedávno získaném panství Slatiňany rozhodl vystavět nový zámek. Císařského stavitele Ulrica Aostallise de Sala, který vystavěl například rezidenci rytířova nadřízeného, nejvyššího kancléře Vratislava z Pernštejna, v Litomyšli či kancléřův palác na Hradčanech, si rytíř Mazanec vybral zřejmě proto, aby mohl alespoň částečně napodobit Pernštejnův okázalý životní styl. Původní renesanční zámek ve Slatiňanech, zachycený na pozdější barokní vedutě, tvořila dvě na sebe navazující křídla se sgrafity, mohutnou lunetovou podstřešní římsou a zejména působivým stupňovitým štítem s římsami, pilastry a kamennými čučky, připomínajícími řešení dekorací na fasádě a atice zámku v Litomyšli. Pernštejnský zámek připomínala i plechová hodinová věž nad východním křídlem. Přestože není kromě architekta znám žádný umělecký řemeslník, lze předpokládat, že se na stavbě podíleli především obvyklí italscí zedníci a kameníci, vedení některým z *capomestrů* Aostallisovy stavební huti. Zámek ve Slatiňanech byl zásadně přestavěn v 19. století, kdy sloužil jako letní sídlo knížecí rodiny Auerspergů. Pozdější stavební úpravy v duchu přísného historismu pietně zdůraznily renesanční podstatu architektury.

Hrad Šternberk

Hrad plný renesance

Starobylý hrad Šternberk, shlížející po staletí na úrodnou rovinu Hané, patří k nejdůležitějším stavbám moravského středověku. Během 16. století, kdy jej vlastnili Berkové z Dubé a následně potomci krále Jiřího z Poděbrad, knížata z Minsterberka, došlo na hradě k renesančním úpravám, z nichž se dodnes dochoval například tak zvaný Vizitkový sál s unikátní mělkou sklípkovou klenbou. Ještě větší význam než architektura má však na Šternberku mimořádně kvalitní soubor renesančních obrazů, které získal na přelomu 19. a 20. století majitel hradu a proslulý milovník umění, kníže Jan II. z Liechtensteinu. Mezi díly zavěšenými ve zpřístupněných prostorách hradu se nachází například deskový obraz *Útěk svaté rodiny*, vytvořený kolem roku 1500 v Bruselu malířem z okruhu slavného Jana Cornelise Vermeyena. Z jižního Nizozemí a stejné doby pochází i další šternberský rozměrný obraz – *Zvěstování Panny Marie* významného vlámského malíře Juana de Flandes. Nizozemské renesanční malířství je na Šternberku zastoupeno dvěma krajinami Pauwelse Francka, působícího na dvoře císaře Rudolfa II. V hradních sbírkách se nachází i díla renesančních německých malířů, jako jsou portréty kupce Hanse Schmidla od Hanse Malera či vyobrazení svaté Markéty z roku 1518 od některého z žáků Lucase Cranacha. Velmi kvalitní jsou i šternberské obrazy, které vznikly v období italského quattrocenta, půvabná hlava dívky od Raffaelina del Garbo nebo výjev známého umělce Baldassara Peruzziho *Orfeus hraje zvířatům*. Obrazy doplňuje na hradě rozsáhlá kolekce italských renesančních soch a kvalitních kamenických článků. Spolu s dalšími díly z období pozdní gotiky a baroka patří sbírky hradu Šternberka k nejvýznamnějším v České republice.

A photograph of the Telč Castle courtyard, showing a central green lawn with two large, conical topiary bushes. In the background, the castle's white facade and a tower with a red roof are visible under a blue sky with light clouds.

Zámek Telč

Rezidenční zámek a město na pomezí Čech a Moravy

Gotický hrad v Telči nechal ve velkolepých renesančních formách přestavět ve druhé polovině 16. století jeden z nejvýznamnějších českých a moravských aristokratů Zachariáš z Hradce. Zásadní vliv na přestavbu měla nejen Zachariášova cesta do Itálie v letech 1551–1552, ale také úzké kontakty jeho rodiny s císařským dvorem, kde se střetávaly nejnovější renesanční umělecké proudy. Bohatý šlechtic a obratný podnikatel začal s přestavbou Telče už krátce po polovině století, kdy zde dílna slavníckého stavitele Leopolda Esterreichera rozšířila a zásadně upravila původní středověké budovy. Vliv dvorské kultury na přestavbu Telče dokládá například využití motivů z architektonického vzorníku francouzského teoretika Jacquese Androueta du Cerceaua, přístupného hlavně okruhům nejvdělanějších intelektuálů monarchie. Po sňatku s Kateřinou z Valdštejna zahájil Zachariáš z Hradce druhou stavební etapu pod vedením italského architekta Antonia Ericera, která se protáhla až do konce šedesátých let 16. století. Během ní vznikly v Telči dva nové paláce s přepychovými interiéry, jakým je například dodnes zachovaný Zlatý sál s nádherným kazetovým stropem. Stavební vývoj mimořádně rozšířeného sídla pak dovršila třetí stavební etapa, při níž byly jednotlivé paláce propojeny otevřenými arkádovými galeriemi a kolonádami. V tomto období vznikla patrně i ohrazená zahrada, obklopená přízemní arkádou, ve stylu italského giardino segreto. V roce 1580 byla v jižním paláci zbudována fascinující pohřební kaple Všech svatých, do níž byl roku 1589 Zachariáš z Hradce pohřben. Zámek v Telči si dodnes uchoval svoji nedotčenou renesanční podobu. Díky svému mimořádnému uměleckému významu byl spolu s historickým centrem Telče zapsán v roce 1992 na seznam světového dědictví UNESCO.

A photograph of the Třeboň Castle courtyard, showing a large, paved courtyard area surrounded by multi-story white stone buildings with red-tiled roofs. A central tower with a red roof is visible in the background.

Zámek Třeboň

Poslední rezidence posledního Rožmberka

Páni z Rožmberka věnovali svému sídlu v Třeboni značnou pozornost už od středověku. Opevněný dvůr v bezprostřední blízkosti jednoho z nejdůležitějších rodových poddanských měst, rozšířený už ve druhé polovině 15. století, byl však renesančně upraven až po požáru za vlády Viléma z Rožmberka v letech 1565–1575. Rožmberský stavitel italského původu Antonio Ericer vytvořil ze středověké stavby pohodlný čtyřkřídový renesanční zámek s vnitřním nádvořím a hodinovou věží, jehož fasády zdobila sgrafita a půvabné lunetové římsy. V areálu zámku byl následně vybudován pivovar a sladovna. Po odprodeji Českého Krumlova v roce 1602 si výnosnou Třeboň vybral za své hlavní sídlo poslední Rožmberk Petr Vok. Jeho stavitel Domenico Cometta pak zvětšil zámecký areál o řadu budov, které obklopují vnější nádvoří a podstatně zasáhl i do samotné stavby zámku. Zbudoval zde například dva velké sály v přízemí či nový patrový dům pro Rožmberkovu rozsáhlou knihovnu a obrazárnu. Spolu se zámek se měnilo i renesanční město, obehnané dokonalým fortifikačním systémem, který v budoucnu odolal několika náporům nepřátel. Za vlády stárnoucího Petra Voka se z Třeboně stalo jedno z nejdůležitějších center stavovského politického a společenského života v českých zemích, kam se k poradám sjížděli představitelé zejména protestantské šlechty téměř ze všech částí monarchie. Po smrti posledního rožmberského vladaře v roce 1611 zdědili Třeboň Švamberkové, kteří zde do konfiskace majetku po porážce stavovského povstání uskutečnili několik drobných stavebních úprav pod vedením italského stavitele Paola Sarcelliho. Třeboň, jeden z největších zámeckých areálů v českých zemích, patří k nejvýznamnějším příkladům rožmberské renesanční architektury a k nejdůležitějším aristokratickým sídlům raného novověku ve střední Evropě.

Zámek Uherčice

Sídlo rakouských pánů na Moravě

Zámek Uherčice, dlouho opomíjená památka na moravsko-rakouském pomezí, patří k nejvýznamnějším renesančním aristokratickým stavbám v českých zemích. Podobu rozsáhlého sídla ovlivnili zejména jeho majitelé Krajířové z Krajku a následně Streinové ze Schwarzenau, jejichž sídla se rozkládala na obou stranách zemské hranice. Stavitel zámku Wolf starší Krajíř našel vzory pro nejstarší etapu výstavby v Praze, kde zastával důležitý úřad nejvyššího kancléře a následně nejvyššího purkrabího. Vedle podnětů z vytříbeného dvorského prostředí ovlivnila podobu Uherčic také nedaleká rezidence Zachariáše z Hradce v Telči. Zámek, vybudovaný nedlouho po polovině 16. století pravděpodobně za účasti členů dílny slavnickéhoho stavebního mistra Leopolda Esterreichera, zakoupil v roce 1564 rakouský šlechtic Wolf Strein ze Schwarzenau. Jeho syn Hanuš Wolfhart, vlivný dvořan císaře Maxmiliána II., pak zahájil další fázi přestaveb, během nichž po vzoru rodových sídel v Rakousku vznikla dvě nová souběžná křídla, spojená uprostřed příčným traktem, který se do vnitřního nádvoří otevírá přízemní arkádou s působivou kolonádou v prvním patře. V průběhu osmdesátých let 16. století bylo na jihu k rozsáhlé stavbě přistavěno vstupní arkádové nádvoří s hranolovou vstupní věží. Stavební akce, navržené architektem z okruhu tvůrce telečského zámku Antonia Ericera, završil vznik zahrady s nárožní věží. Velkorysá renesanční dispozice zámku zůstala přítomná i přes další důležité přestavby v následujících stoletích. Navzdory značnému poškození zámeckého areálu ve 20. století dochází k postupné obnově, díky níž se do Uherčic pozvolna vrací duch renesančních tvůrců.

Zámek Velké Losiny

Pozdně renesanční zámek na severní Moravě

Tvrz, která stála ve Velkých Losinách už na začátku 16. století, nechal ve vrcholně renesančních formách rozšířit a přestavět potomek starobylé moravské šlechtické rodiny Jan mladší ze Žerotína, který se stal zároveň zakladatelem losinské větve rodové linie. Velkolepá stavba měla reprezentovat nejen význam Jana mladšího v moravské stavovské společnosti, ale také jeho funkci předsedícího olomouckého zemského soudu. Stavba zámku začala pravděpodobně nedlouho po roce 1577, kdy je v Losinách naposledy zmíněna tvrz, a dokončena byla zhotovením krovu zámecké věže v roce 1605. Autorem projektu mohl být italský mistr Antonio Doma, označovaný také jménem Thoma, který v renesančním stylu vystavěl rovněž radnici ve Starém Městě a několik kostelů v okolí Šumperka, v čele s farním chrámem v Sobotíně. Hlavní zámecká budova je tvořena třemi křídly s mohutnými arkádami toskánského řádu. Vnější zámecké fasády pokrývají v českých zemích obvyklá sgrafitová psanička. Souběžně s dokončením hlavní reprezentativní budovy započaly práce na stavbě navazujících křídel hospodářského zázemí zámku. Podél příjezdové komunikace, vedené od západu, se rozkládala manýristická zahrada, obklopená ohradní zdí se střílnami. Renaissance se na zámku ve Velkých Losinách dochovala také v interiérech. Kromě torza štukových dekorací na klenbách v západním křídle jde především o zcela unikátní vybavení zámku z časů Janovy svatby s Anděličinou Ryšánkou z Modřic v roce 1585. V zámeckém sálu se dodnes dochoval malovaný strop, parketové podlahy, rozsáhlá kachlová kamna s erby stavebníků či dřevěný stupňový příborník.

Zámek Vimperk

Nový domov Novohradských z Kolovrat

Hrad Vimperk, založený v polovině 13. století uprostřed hlubokých hraničních lesů, měl sloužit k ochraně zemské hranice a zejména důležité stezky, po níž od středověku procházely kupecké karavany, přivážející z Pasova do Čech náklady soli a dalšího zboží. Po několikerém střídání majitelů získali hrad Vimperk v polovině 16. století Rožmberkové, za jejichž vlády město pod hradem nadále vzkvétalo a bohatlo z obchodu se solí. Vilém z Rožmberka, který si hrad velmi oblíbil a občas sem osobně zajížděl, například když hledal útočiště před morem, zahájil na Vimperku významné stavební úpravy, díky nimž je dnes sídlo vnímáno spíše jako renesanční zámek. V letech 1565–1569 měl na Vimperku svoji rezidenci Petr Vok z Rožmberka. Ten v roce 1601 prodal vimperské panství Volfovi Novohradskému z Kolovrat. Volfův syn Jáchym Novohradský si zvolil zámek za své trvalé rezidenční sídlo a provedl zde další nákladné stavební úpravy. Do období jeho vlády nejspíše spadá i stavba tak zvaného Dolního zámku, jehož chloubou byl velký reprezentační sál s nákladnou figurální malířskou výzdobou a monumentálním dřevěným malovaným stropem. Jáchymovo stavební úsilí však zmařily události třicetileté války. Vimperk byl několikrát zrušeno a vydrancován postupujícími vojsky. Po roce 1620 se Jáchym Novohradský na Vimperk vrátil a snažil se ze všech sil o opravu zničeného sídla. Tehdy nechal postavit tak zvané Příčné křídlo s arkádovým přízemím a vchodem do zadního dvora na nádvoří Horního zámku. Ve stejné době zřejmě vzniklo i arkádové křídlo v Dolním zámku. K vimperskému zámku patřila také obora, tři štěpnice a stupňovitá zahrada s okrasnými rostlinami, rybníčkem, višňovým loubím a pavilonem s fíkovníky u Dolního zámku. Snaha o velkorysou obnovu vimperského zámku Jáchyma Novohradského finančně zcela vyčerpala, takže byl nucen panství prodat.

Vydal Národní památkový ústav
u příležitosti Roku renesanční šlechty
Kroměříž 2017
Grafický design: Martin Hrdina
ISBN 978-80-87231-43-2

